

SZLOBODA JÁNOS:

Zentán történt '44-ben
Történelmi esszé

Azt hiszem, soha nem fogjuk egészen pontosan megérteni a történelmi emlékezet mechanizmusát – én legalábbis biztosan nem. Nekem például örök rejtély, hogy a Trianonnal kapcsolatos emlékezet miért koncentrált szinte kizárólag Erdélyre. Kárpátjáról alig esik szó (talán még ma is az a tilalomfa működik bennünk, melyet a „nagy testvér” idején magunkra szorítottunk), a Felvidék már inkább beszédtema, a Vajdaságról meg sokáig úgy tudtuk, ott minden rendben van. 1990 előtt még úgy tűnhetett, hogy déli szomszédunknál valóban rendben mennek a dolgok, bár a koszovói háború már a '80-as évek elejétől folyt, csak akkor még nem fegyverrel... No meg persze „Jugóba” lehetett menni nyaralni (szigorúan három évenként), és ha a tengerpart szép, akkor ott biztos, hogy mindenki boldog... Hiszen nagyon hasonlít az egész a hollywoodi álomra.

Ez a könyv valójában annak a „délsláv háborúnak” az egyik epizódjáról szól, amelyről fogalmam sincs, mikor kezdődött, de az biztos, hogy még nem ért véget. Az olvasó ezzel a könyvvel a második világhá-

ború végén, a Délvidéken találja magát. A német megszállók éppen kivonultak, a magyar hadsereggel és közigazgatással együtt, helyükre pedig megérkezik az új hatalom. Nemcsak a szovjetek és segédcapataik (a bolgárok), de a partizánok is. És ismét köddé válik egy mítosz.

A Tito-féle Jugoszlávia egyik természetes alapvetése az internacionalizmus egy sajátos változata, a jugoszlavizmus volt. Tudniillik ott valaki „nemzetiségileg” lehetett „jugoszláv”, ami – valljuk be – úgy marhaság, ahogy van. Ebben az összefüggésben – állították ők – a partizánok csakis becsületes internacionalisták lehettek – a királypárti csetnikeket és a horvát usztasákat rövid úton lefasisztázták, tegyük hozzá, utóbbiakat némi joggal. Ebből a könyvből viszont kiderül, hogy a kommunisták sem voltak valóban internacionalisták... Bizony, Tito híveinek egy része is vallotta és képviselte a nacionalizmus egészen szélsőséges eszméit.

Az események megtörténtehez szükség volt még a kollektív bűnösség eszméjére is, mellyel a magyar és német kisebbséget lehetett megtenni bűnbaknak valamiért, amiről nem is igen tudták, micsoda. Hiszen Tito és hívei ugyanúgy gyűlölték a régi, királyi Jugoszláviát, mint azok, akik végül elpusztították; bár azok legke-

vésbé a kisebbségbe szorult emberek, sokkal inkább a nemzetközi politikai játéktér szereplői voltak. A helyi lakosság csak megélte, átvészelte a régi állam megszűnését, és többkevesebb örömmel üdvözölte a „sajátjait”. Amit 1944/45-ben a kommunisták kezdtek építeni, az – területi kiterjedését leszámítva – minden tekintetben új állam volt, tehát azt számon kérni ezeken a kisebbségeken, hogy nem szerették a Versailles-ban összetákolt nagy-Szerbiát, akkor sem lehetett volna, ha valóban nemzetközösségben gondolkodik az új politikai vezetés.

De nem abban gondolkodtak, hanem a kommunizmus védőpajzsa alá helyezve magukat elkezdtek fáradozni a régi szerb álmot, a nemzetileg homogén ország megvalósításán. Ehhez persze a magyarok és a németek útban voltak. Zentán is. Megkezdődött hát a kollektív retorzió időszaka – lehetőleg akkor, amikor az új rend még nem elég szilárd, a közigazgatás épp csak megkezdte működését, a politikai vezetés pedig még nem tud valódi ellenőrzést gyakorolni.

És ott volt a tetteket elfedő átokszó – „fasiszták” –, amellyel meg lehetett indokolni a sok-sok vajdasági magyar (és német, szerb, horvát, „délsláv”) meggyilkolását, kitelepítésnek csúfolt elűzését és deportálását. És az sem mentség, ha az áldozatok valamelyikéről bebizonyosodna, hogy valóban náci háborús

bűnös. Mert jogállamot építeni csak jogi eszközökkel lehet, tehát a bűnösöket szabályos és törvényes bírósági eljárás során szabad csak elítélni. Minden más megoldás közönséges vérbosszú...

Szloboda János könyve ennek a folyamatnak a zentai állomását örökíti meg: feltárja, hogyan és miként raboltak ki és pusztítottak el ott magyarokat a zavaros gondolatok vezérelte zavaros fejű emberek.

ÖTVÖS ISTVÁN

(*Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2005, 364 oldal, 1400 Ft*)

**BANK BARBARA –
ŐZE SÁNDOR:**

**„A német ügy”
1945–1953**

A Volksbundtól Tiszalökhöz

„Világomban körbenéztem – lelke-
met az emberiség szenvedései felse-
bezték. Magamba tekintettem – és
megláttam, hogy az ember nyomorúsága az embertől ered” – írta
1749-ben egy barátjának a méltatlanul elfeledett orosz filozófus, Alekszandr Ragyiscsev. Az elmúlt évszázad történéseit vizsgálva megállapítható, hogy az előbb idézett mondat mit sem veszített aktualitásából. Különösen igaz ez Magyarországra, ahol az elnyomó diktatúrák emberek